

Farkas Aladár

150 éves a borszéki oktatás

Iskolánk születési évének 1852-t tekintjük, amit a borszéki plébánia története is tanúsít. Hogy előtte létezett-e az oktatásnak valamilyen formája vagy sem, nem tudhatjuk pontosan, hiszen írásos emlékeink nincsenek. A lakosság száma 1850-ben már 260, ami úgymond szükségessé tette az oktatás beindítását.

1852-ben Kiss János Szepes megyei, a magyar nyelvet csak némileg beszélő szabómester csekély tandíj ellenében nyitotta meg az iskolát egyházi támogatással. Az iskolai oktatás kezdetleges és hiányos volt. Kezdetben egyes írni, olvasni tudó ipa-rosok vállalkoztak a növendékek oktatására. Ezzel legalább annyit elértek, hogy azok a szülők, akik gyermekeik jövőjét szívükön hordták, megtanultak írni és olvasni. 1857-ig Antall József csizmadiával váltogatták egymást, majd 1862-ig újból Kiss János tanított. Az oktatás a tanító saját házában folyt. 1863–1870 között visszajött Antal L. József és ő folytatta a gyermekek tanítását 180 Ft évi fizetéssel, amely 600 Ft-ra emelkedett az évek során. Ebből 100 Ft-ot Keresztes János helyi kereskedő adott. 1870–1872 között Páll Albert volt a tanító. Ettől az évtől községi iskolaként működött. A következő évben szünetelt az oktatás. Valószínű azért, mert nem volt, ahol tanítsanak.

1874-ben épült az új iskola 2 tanszobával és a tanító részére szobával meg egy konyhával. Ugyanazon év decemberében a tanítói állásra pályázatot hirdettek, amelyre két okleveles tanító jelentkezett. A választást 1875. február elsején ejtették meg, s két szavazatot leszámítva, a többit Deák János kapta, aki 1886-ig tanított. A 76 tanköteles gyermek közül csak négy ismerte a betűket, olvasni vagy írni egy se tudott. Pedig 6–14 éves korukig látogatták az iskolát. Területet az új iskola építéséhez Szárhegy–Ditró közbirtokosság adott, de ettől eltekintve a közbirtokosság nem sokat törődött a lakosság szellemi fejlődésével. Az idetelepültek pedig szegény munkások lévén nem sokat tudtak áldozni gyermekeik tanítására. Így létesült községi és nem római katolikus iskola, holott a község kevés kivétellel mind katolikus volt. A tanítók azonban mind jó és buzgó katolikusok voltak, és ez nagyban hozzájárult a hitélet fejlődéséhez. Az al-kalmazott tanítók később a kántori teendőket is végezték. Deák János 1875–1891 között a szegény tanulók ruházására és tankönyveik beszerzésére két műkedvelői és gyermeki színielőadást rendezett, ezek nem maradtak anyagi siker nélkül, a jövedelemből sok szegény tanulót láttak el ruházattal és tankönyvekkel. 1878-ban a csík-megyei gazdasági kiállításra kerti vetemények termeléséért és kőzetek gyűjtéséért két díszoklevelet nyert. 1891-től a tanító előregedett és nyugalmába vonult.

Az 1872-es évi közoktatási törvény alkalmazásra került. Áttértek a hat osztályos oktatásra, a fiúkat elkülönítették a lányoktól, bevezették a közgyűléseket, a minta-tanításokat és a gyakorló tanításokat.

Blaha Lujza, Dr. Splényi Ödönné – a magyar nemzet csalogánya – 1882 és 1884-ben 800 Ft-os alapítványt tett a borszéki szegény, de jó tanuló gyermekek felsegítésére. Báró Bornemissza Zsuzsanna szintén 250 Ft-ot adott ilyen célra, mely összeget 1895-ben Dr. Szilvássy János fürdőorvos 123 Ft-al növelt, az alapítvány kamatait a tanulók minden évben élvezték.

Dr. Cseh Károly-féle 1885-ös borszéki térképen az iskola fő helyet foglal el. Az 1883-84-es tanévtől még egy második okleveles tanítóval, László Károllyal egészült ki a tanszemélyzet. Ekkor kb. 200 tanuló volt. 1884–85 és 1886–87-ben Tokaji Eliz okleveles tanító is tanított, majd 1887–88 és 1888–89-ben Simon Ádám volt a tanító, aki tanítóképzőt végzett.

A következő tanévben (1889–1891) Győrffy Fidél, okleveles tanító, majd 1891–92-től Fokt Ödön képezdei tanfolyamot végzett tanítójelölt dolgozott a gyermekekkel. 1892–1896 között Bartalis Szerafin okleveles tanító tevékenykedett.

A harmadik tanítói állás az 1894–95-ös tanévtől jött létre és Bartalis Juliánna okleveles tanítónő töltötte be.

Az iskola tevékenységét iskolaszéki elnökök segítették. Így 1872–79 között Keresztes János, utána Csergő György, Kantner János, Dr. Szilvássy János, Köllő János töltötték be ezt a tisztséget.

1901-től Molnár Antoniát nevezték ki tanítónőnek, majd 1903-ban a Vadász tanító-házaspár következett. Vadász Károly 27 évig töltötte be az igazgató-tanító állást, jóindulatú volt, de szigorú, a rendet, fegyelmet, ha kell, nádpálcával is megkövetelte.

1911-ben megépült az új 60 m²-en fekvő iskola (a mai borvíztöltőde iroda-épülete) 4 tanteremmel, egy iroda és igazgatói lakás. Itt 45 éven át folyt a tanítás.

Az első világháború Borszáken is végigsöpört. Az átvonuló katonaság fel-dúlta, kifosztotta a házakat, villákat. Az 1918–19-es átmeneti tanév után a román hatóság vette át az irányítást. Újraalakult az iskolaszék azzal a céllal, hogy pénzt szerezzen a helyi oktatás támogatására. 1922-től már románul kérték a beadott kérések szövegét. Az 1923-ban megjelent Anghelescu-törvény „az állítólag román származású vagy hangzású gyermekeket” román

osztályba kényszerítette. 1924-ben tíz erdélyi megyét „kulturzonává” nyilvánított, amelybe a Kárpátokon túli területről román tanítókat hozatott rendkívüli anyagi kedvezmények mellett, misszionáriusi feladatokkal, és ettől az évtől az oktatási nyelv a román lett. A minisztérium nem tűrt meg semmilyen Magyarországon megjelent tankönyvet, térképet. Az 1928–29-es tanévben már 242 tanuló, az 1932–33-as tanévben pedig 326 tanuló látogatta az iskolát. Felekezeti szem-pontból a megoszlás a következő volt: 8 zsidó, 5 görög katolikus, 2 ortodox és a többi római katolikus.

1939-től az I. és II. osztályosok számára engedélyezték a magyar nyelv oktatását heti két órában, de csak azoknak, akiknek „magyarhangzású” neve volt.

A második bécsi döntés után iskolánk újra magyar tannyelvű lett. Az első osztályt 96-an kezdték meg, ami egyedinek számított iskolánk történetében. Növekedett a település lakossága és természetesen az iskolaköteles gyermekek száma is. 324 tanuló járt iskolába. Bevezették a nyolc osztály utáni abszolváló vizsgát.

A második világháború is végigsöpört Borszáken. Szerencsére az iskola épületében nem esett kár, de a levéltár egyrésze tönkrement. A háborús viszonyok miatt a gyermekek egy része nem járt iskolába. Hat tanerővel működött az iskola Búzás Imre tanító-igazgató vezetésével. A következő tanévben Vild Ernő, majd Móga László vezette az iskolát.

Az 1948-as államosítás és az azt követő tanügyi reform új alapokra helyezte az oktatást. A fő hangsúly az ateista nevelésre esett, és ez folyt egyre fokozottabban négy évtizeden át. Megalakult a Pionír Szervezet, amely arra hivatott, hogy megvalósítsa a gyermekek hazafias és materialista nevelését.

A tanulólétszám növekedése folytán a tanítást csak két váltásban lehetett megoldani. Így merült fel az iskolabővítés gondolata. Végül is bővítés helyett egy új, 11 tantermes, tanári szobával, fizika–kémia laborral, központi fűtéssel felszerelt iskola várta az 1956–1957-es tanév kezdetét. Tizenöt év alatt ezt is kinőttük és 1971-ben bővíteni kellett újabb hat tanteremmel. Közben megépült a tornaterem és az iskola-műhely, valamint egy 50x30 m-es sportpálya.

Az 1953–54-es tanévben hat tanulóval beindult a román tagozat az I–IV. osztályban Stoica Maria tanítónő vezetésével, majd 1961–62-től az első román V. osztály.

Az új oktatási törvény (1968) kötelezővé tette a 10 osztály elvégzését, ugyanakkor a IX. osztályban már minden tantárgyat románul kellett tanítani, a magyar nyelv csak fakultatívan volt tanítható.

1977-ben 19 osztályban 459 tanuló járt. A líceum első fokozatán (IX–X.) 70 tanuló tanult mechanikai szakon és román tagozaton.

Az iskolavezetést Móga László után – aki nem kevesebb, mint 28 éven keresztül tett eleget ennek a nem könnyű feladatnak – Farkas Aladár, majd Ballai Erzsébet, és 1989-től napjainkig Kovács Júlia végzi. Az oktatás anyagi bázisa évről évre bővült. Mára már modern kabinetrendszerben folyik az oktatás, gazdag könyvtár, számítástechnikai szakterem könnyíti meg a tanulók felkészülését. Magyar tannyelvű szakmunkásképző neveli a jövő pincéreit, elárúsítóit, akik ugyancsak magyar nyelven folytathatják esti tagozaton tanulmányaikat és érettségizhetnek.

Tanulóink szívesen vesznek részt az osztályon kívüli művelődési, sport-, technikai, környezetvédő tevékenységeken.

Jó kapcsolatunk van a testvériskolákkal. Évente szervezünk csereüldülést a tanulóink számára és úgyszintén fogadjuk az ottani gyermekeket.

A 150 éves borszéki oktatás-nevelés történelme azt igazolja, hogy az iskola mindig is fontos szerepet töltött be a település történetében. Mindig ráfigyeltek a szülők, a település vezetői, a vállalatvezetők. Több mint 200 értelmiségit tartunk nyilván, nem beszélve a több ezer szakmunkásra, akik a borszéki iskolából indultak az Életbe. A legtöbben ma is nosztalgiával gondolnak vissza az itt eltöltött évekre, és büszkék arra, hogy Borszáken végeztek. Ezt kívánjuk a következő generációknak is.